

22. juli-senteret

Fordypningstekst

Konspirasjonsteorier

Av Julie Ræstad Owe. Publisert i juni 2020.

Konspirasjonsteorier er forestillinger om at noen, gjerne en elite, en gruppe mennesker eller en institusjon deltar i en sammensvergelse for å oppnå et mål. Målet er ødeleggende for samfunnet og holdes derfor skjult. Konspirasjonsteoretikere er ofte mer opptatt av å svekke offisielle forklaringer ved å spre mistillit, enn å bevise egen teori.

Konspirasjonsteorier har, som andre trossystemer, en meningsbærende funksjon. Noen individer eller grupper er mer mottakelige for å tro på slike teorier, og oppslutningen omkring slike forestillinger må ses i sammenheng med de samfunnsmessige vilkårene som omslutter de menneskene det gjelder. Kriser og usikkerhet gir økt grobunn for konspirasjonstenkning. Samtidig er det et også et fellesmenneskelig trekk å være kritisk til sine omgivelser, lete etter mønstre og sammenhenger. Dette handler også om vår medfødte evne til å være oppmerksomme på farer.

Noen konspirasjonsteorier er ganske ufarlige – som de som hevder at Elvis lever eller at Jorda er flat. Andre konspirasjonsteorier kan være farlige, dette gjelder særlig de som peker ut en gruppe mennesker som fiender. Holocaust er et eksempel på hva omfattende konspirasjonsteorier om en religiøs gruppe – jødene – kan føre til. Tro på konspirasjonsteorier kan medføre lavere tillit til demokratiet, og for noen en økt tilbøyelighet til å tenke at voldsbruk kan rettferdiggjøres. Ofte snakker konspirasjonsteorier om en akutt krisesituasjon som krever umiddelbar handling, og denne forståelsen kan være sentral i radikaliseringsprosesser.

Konspirasjonsteorier, og den mistilliten de ofte medfører, kan fort gli inn i hverdagsamtalen og videre inn i menneskers forståelse av verden. De er seiglivede og varige, uansett hvor mange ganger de blir motbevist.

Det er ikke nødvendigvis de komplette konspirasjonsteoriene man ser mest til i det daglige, men heller det forskerne Døving, Emberland og Dyrendal kaller *konspirasjonssnakket*. Dette dreier seg om antydninger, vitser, memer og ytringer som peker mot konspirasjonsteoriene uten at disse er nevnt i klartekst.

22. juli-senteret

Kildeliste

Bjørger, T. (Red.) (2018) *Høyreekstremisme i Norge. Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Politihøgskolen, Oslo. Hentet fra: <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Dyrendahl, A. & Emberland, T. (2019). *Hva er konspirasjonsteorier*. Universitetsforlaget.

Emberland, T. (2019) Hat og del. *Arr* 3/2019. <https://arrveg.no/artikler/hat-og-del>

Rambøl, A. H. (2018) *Konspirasjonsteorier blant høyreekstreme*. C-REX. <https://www.sv.uio.no/c-rex/aktuelt/aktuelle-saker/2018/konspirasjonsteorier-blant-hoyreekstreme.html>